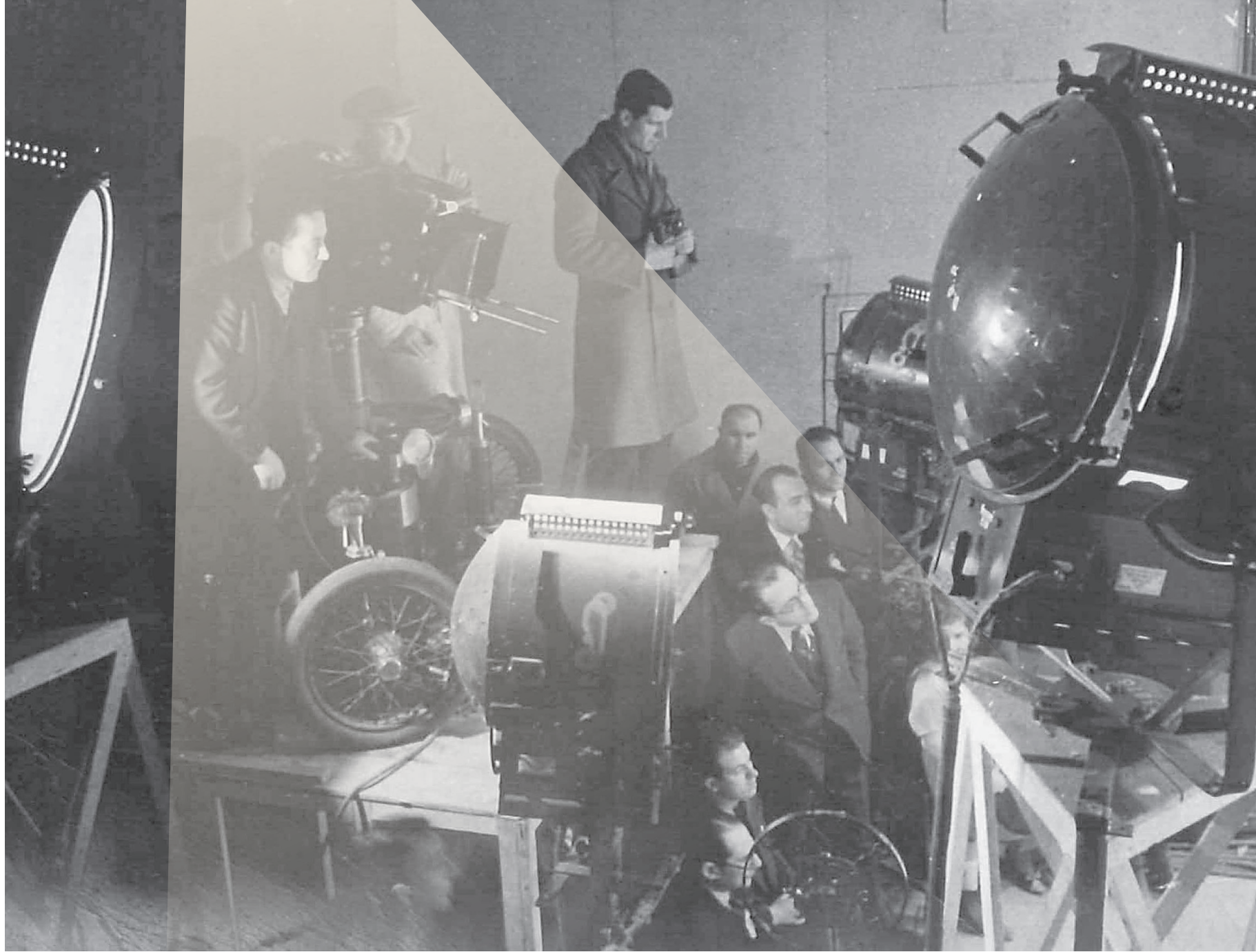

Tiyatro ve Sinema Cumhuriyet dönemi tiyatro ve sinemasında Rus ekolü izleri

Muhsin Ertuğrul ve sanatındaki Rus etkisi

Muhsin Ertuğrul'un adını bilmeyen yoktur. Ancak, kıymetli ustanın sanat eserlerinde, Rus sinema ve tiyatro geleneğinin büyük etkisi olduğunu çok az kişi biliyor.

ALİM ABİDÜLLİN'DEN
RBTH'YE ÖZEL

İlk adımlarından itibaren dünya sinemasına dahil olan Türk sinemasının oluşumu, 20. yüzyılın ilk yarısında başladı. Türk sinemasının kökenlerinde birçok parlak figür yer alıyor, ama belki de aralarındaki en önemli isim Muhsin Ertuğrul'dur. Avrupa sinema sanatının öğelerini, Türk sinemasının parlak ve renkli kimliğiyle başarılı biçimde birleştiren kişi o olmuştur. Ünlü yönetmenin sanatında, Rus tiyatro ve sinema geleneklerinin rolü de hayli fazladır.

Rus tiyatrosuyla ilk karşılaşma

Aynı zamanda tiyatro kökenli olan Muhsin Ertuğrul'un tiyatro kariyeri, 1909 yılında Burhanettin Tiyatrosu'nda sahnelenen Arthur Conan Doyle'in 'Sherlock Holmes' oyunuyla başladı. İlk oyunundaki 'Bob' rolü, her ne kadar küçük sayılsa da, tiyatro Muhsin Ertuğrul'un hayatı için dönüm noktası oldu. Nitekim daha sonra modern Türk tiyatrosunun kurucularından biri haline geldi. Muhsin Ertuğrul'un oyuncu kimliğini kazanmasında, İstanbul'da doğup daha sonra yerleştiği Sovyetler Birliği'nde büyük ün kazanan ünlü Ermeni aktör Vahram Papazyan'ın etkisi büyüktür.

Ertuğrul, 1911 yılında turne için İstanbul'u ziyaret eden Fransız aktörlerinin etkisinde kalarak Fransa'ya gitti. Sanatının temelini oluşturan Rus tiyat-

rosuyla Fransa'da tanıştı. 1912 yılında İstanbul'a dönerek, Shakespeare'in Hamlet oyununu ilk kez sahnelledi. Başroldeki Hamlet'i de o oynadı. Bir yıl sonra yeniden yurt dışına çıkarak bu kez Moskova'ya gitti. Burada, tüm dünyadaki aktörlerin halen kullandığı 'Stanislav sisteminin' kurucusu, ünlü Rus tiyatro yönetmeni Stanislavski ile tanıştı.

Türkiye'nin Rus eserleriyle tanışması

Muhsin Ertuğrul, sadece başarılı bir yönetmen değil, aynı zamanda iyi bir çevirmendi. Türk seyirciler, tanınmış birçok yabancı yazarın oyunlarının Türkçe çevirisini ve sahnelenmesini ona borçludur. Ertuğrul'un eserlerini çevirip Türk tiyatro sahnelerine taşıdığı Rus yazarlar arasında Dostoyevski, Gogol, Tolstoy ve Çehov gibi isimler yer alıyor.

Rus ekspresyonizminin kurucularından Leonid Andreyev'in 'Düşünce' adlı eserinin çevirisine ise ayrıca dikkat çekmek gerekiyor. Muhsin Ertuğrul'a bu eseri çevirmesini, ünlü Alman aktör ve yönetmen Paul Wegener, 1924 yılında İstanbul'u ziyareti sırasında teklif etmişti. Eserin çevirisi 1924 yılı sonunda tamamlandı ve 'İhtilal' adıyla yayınlandı. Kitap, şans eseri herhangi bir müdahale ya da sansüre maruz kalmadı ve hayli başarılı oldu.

Muhsin Ertuğrul, çeviri sırasında Ruslara has durumların Türkiye koşullarına adaptasyonu için bazı küçük değişiklikler yapmıştır. Örneğin, oyunun baş kahramanı Kerjentev'in adını Kerim Bey olarak değiştirmiştir. 'İhtilal' oyunu ilk kez 20 Kasım 1924 tarihinde İstanbul'da sahneye konmuştur.

Sovyetler Birliği yılları

Muhsin Ertuğrul, 1925-1926 yıllarında eşi Neyire Neyir ile beraber Sovyetler

Türk tiyatro ve sinemasının kurucularından Muhsin Ertuğrul, Rus sanat ekolünden çok etkilenmiştir.

Muhsin Ertuğrul, SSCB'de dönemin sanat camiasıyla sıkı ilişkiler kurdu. Şair Nazım Hikmet ile beraber birçok oyun sahnelledi.

Birliği'nde yaşadı ve çalıştı. Moskova'ya ilk geldiğinde Almanya ve Türkiye'de birkaç film çekmiş gerçek bir yönetmendi. Ertuğrul, Sovyetler Birliği'nde dönemin sanat camiasıyla sıkı ilişkiler kurdu. Şair Nazım Hikmet ile beraber birçok oyun sahnelledi. Avant-garde tiyatro kuramcısı ve yaratıcısı Meyerhold'un yanında staj gördü. Stanislavski, Nemiroviç-Dançenko ve Eisenstein gibi Sovyet tiyatro ve sinema dünyasının tanınmış isimleriyle arkadaş oldu. Muhsin Ertuğrul o dönemlerde sinemaya özel bir ilgi duyuyordu. Sovyetler Birliği'ne geldiğinde önce Moskova'da Devlet Sinema Senaryo Yazarları Dairesi'nde, sonra da yönetmenliğini yaptığı 'Spartak' filmi için çekildiği Odessa Film Stüdyosu'nda çalıştı. Bu dönemde en yakın arkadaşları, senaryo yazarı Tretyakov ve ünlü Sovyet yönetmen Eisenstein'di. Spartakı çekerken Pudovkin ve Eisenstein gibi ünlü Sovyet yönetmenleriyle çalıştı. 'Tamilla' adlı filmi de yine Odessa Film Stüdyosu'nda çekti.

Türkiye'nin baş yönetmeni

Türkiye'ye dönünce İstanbul Şehir Tiyatroları'nın sanat yönetmenliği görevine getirilen Muhsin Ertuğrul, Rus ve Sovyet klasik repertuvarından birçok eseri sahneye koydu. Çehov'un 'Vişne Bahçesi' ve Gorki'nin 'Sonuncular' adlı eserlerini Türk tiyatrosu sahipleri buluşturdu. Ayrıca Moskova'da bulunduğu dönemde bütün oyunlarını seyrettiği Meyerhold hakkında bir makale yazdı.

Bir yandan yoğun bir şekilde yeni oyunlar sahneye koymakla meşgul olan Muhsin Ertuğrul, diğer yandan yılda en az bir-iki film çekti. Eserleri, o dönemin en iyi Türk filmleri arasında yer aldı.

1932 yılında senaryosunu yazıp yönettiği 'Bir Millet Uyanıyor' filmi, Türk sinemasının gelişiminde bir dönüm noktası oldu. Türk halkının ulusal kurtuluş mücadelesini anlatan eser, Türk sinemasının ilk sesli epik filmi olarak tarihe geçti. Muhsin Ertuğrul'un bu filminde Moskova'da tanıştığı Sovyet yönetmen Sergey Yutkeviç ile çalıştığı düşünülüyor. Yeri gelmişken, Yutkeviç 1934 yılında diğer bir Sovyet yönetmen Arnshtam ile beraber Türkiye'ye gelerek, 'Türkiye'nin Kalbi Ankara' adlı Sovyet-Türk ortak yapımı belgesel filmi çekti. Bu eser, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk belgeselidir.

Muhsin Ertuğrul'un son filmi ise 1953 yılında çekilip ilk renkli Türk filmi olarak tarihe geçen 'Halıcı Kız' oldu. Son filminin ardından çalışmalarını tamamen tiyatroya adadı. Muhsin Ertuğrul, halen Türk sineması ve tiyatrosunun yeri doldurulamaz büyük ustası olarak saygıyla anılıyor.

YAŞAM

7 RUSLARIN TÜRKİYE SEVDASININ 7 NEDENİ

Türkiye'de kalıcı ikamet eden Rusların sayısı her geçen yıl artıyor. Pekli, Ruslar Türkiye'yi neden bu

kadar çok seviyor? Antalya'da yaşayan Rus kadınlar, içlerindeki Türkiye sevdasını anlattı.

1 Sıcak iklim. Yılın neredeyse yansı kar yağışıyla geçen bir coğrafyada yaşayan Ruslar için 'güneş' büyük bir hediye! Haliyle Türkiye'nin sıcak iklimi, güneş hasret Rusları tam kalbinden vuruyor. Kış aylarında eksi otuzlara varan dondurucu soğuklarda yaşamak zorunda kalan Ruslar, Türkiye'ye gelince ılık havada rahatlamının keyfine varıyor. 6 yıldır Antalya'da yaşayan Svetlana, güneşli Türkiye'ye sevgisini şöyle anlatıyor: "Türkiye'de hava, çoğu zaman açık ve sıcak. Tabii kapalı günler de oluyor ama Rusya'daki gibi aylarca sürmüyor. Belki bu yüzden Antalya'da yaşayan Ruslar da, genelde daha güler yüzlü ve sıcakkanlı oluyorlar."

2 Misafirperverlik ve yardımseverlik. Rusların Türkiye sevdasını tetikleyen diğer neden, Türk halkının yardımsever ve misafirperver olması. Yabancıları 'tanrı misafiri' sayıp baş köşede ağırlayan, konuklara izzet-i ikramda sınır tanımayan, hatta evinde 'kapısı sırf konuk gelince açılan misafir odası' bile tahsis eden Türkler, bu özellikleriyle Rusların gönül evlerine girmeyi başarıyor. Aynı zamanda Ruslar, yabancı bir ülkede sıkça ihtiyaç duyulan yardım elini Türkiye'de rahatça bulabiliyor.

Svetlana, Türklere hep yardım gördüğünü, hatta çoğu zaman yardım istemeye gerek bile kalmadığını söylüyor: "Hiç unutmuyorum, 9 aylık bebeğimle İstanbul'a gitmek zorunda kalmıştım, yolculuğum çok zor geçeceğini düşünüyordum. Ama havalimanında hiç sıkıntı yaşamadım. Uçaktaki yolculardan personele kadar herkesten yardım aldım. Biri bebek arabasını elimden alıp hemen yetkiliye verdi, diğeri bebeğimi kucağına aldı, öteki valizimi taşıdı. Hem de hiç yardım istemediğim halde. Gerçek yardımseverlik işte budur..."

3 Kaliteli ve hızlı hizmet. Belki de Sovyetler Birliği'nin bıraktığı 'ağır çalışma' mirasının etkisinden olacak, Rusya'daki kafe ve restoranlarda hizmet kalitesi çoğu zaman standartların altında kalabiliyor. 'Müşteri her zaman haklıdır' ilkesinin geçerli olduğu Türkiye'de ise hizmetin hızı ve kalitesi çok yüksek. Olya'nın izlenimleri de aynı yönde: "Bu noktada memleketim Rusya geride kalıyor. Mesela Türkiye'de bir banka mesai saati bitince kimse vezneyi yüzünüze ka-patmaz. Son müşteriye kadar çalışırlar. Restoran, kafe, alışveriş merkezlerinde müşteri memnuniyeti her şeyden önce gelir."

4 Yemekler. Evet Rusya, yüzölçümü bakımında dünyanın en büyük ülkesi olabilir. Ama kabul edelim, topraklarının hatın sayılı kısmı dondurucu soğuklar yüzünde tundra kaplı olan Rusya, dört mevsimin yaşadığı Anadolu topraklarıyla kıyaslanınca biraz 'şanssız' kalıyor. Haliyle Türk mutfağındaki birbirinden leziz yemekler ve dört mevsim bulunan taze meyve-sebzeler, Rusların midesinden kalbine uzanan yolun başlangıç noktasını oluşturuyor. Svetlana, Türkiye'de sağlıklı beslenme şansının daha yüksek olduğunu düşünüyor: "Burada kasaplarda her zaman günlük et satılıyor, manavlar sürekli taze meyve-sebze dolu. Fiyatlar da son derece makul. Rusya'da kışın taze gıda bulmak zor oluyor. Yerli sebze ve meyve üretimi yok denecek kadar az. İthal edilen gıdalara ya tazeliğini yitiriyor ya da güvenil-ir olmuyor."

5 Spor yapma imkanları. Rusların spordaki başarılarının dünya çapında tescillendiği ve ülkedeki spor altyapısı dikkate alınca, bu başlık sizi ilk bakışta şaşırtabilir. Ama inanın ki gerçeklik payı var. Türkiye'de son yıllarda birçok il ve ilçede açılan açık hava spor parkları, çocukluğundan beri spor yapma kültürüyle yetişmiş Ruslar için adeta cennet desek abartmış olmayız. Belediyelerin halkın kullanımına sunduğu ücretsiz kapalı yüzme havuzları, tenis kortları ve futbol sahaları da spor müptelası Rusların Türkiye sevdasını perçinliyor. Olya şöyle diyor: "Tabii ki Rusya'da spor daha ön planda ama artık maalesef özel sektöre ait. Fiyatlar da Türkiye'ye kıyasla yüksek."

6 Sıkı ilişkiler. Ruslar, genel kanının aksine çok soğuk insanlar olmasalar da Türkler gibi hiç tanımadıkları kişilerle hemen samimiyet kurmazlar. Haliyle Türklere henüz ilk kez gördükleri yabancıları bile 'abla', 'abi', 'teyze', 'amca' kategorisi açması, Rusları şaşırttığı kadar bu ülkeye aidiyet hislerini de güçlendiriyor.

7 Çocuklar için en iyi yer. Çocuklar burada aşk içinde, hatta deyim yerindeyse 'sevgi bombardımanı' içinde yetiştiler. Anne-babalar bundan gerçekten hoşlanıyor mu bilinmez ama çoğununla sokağa adımını attığınız an, sevgi gösterilerine tanık olmak kaçınılmaz bir şey. Bebeğiniz ağlayınca homurdanan yüzler yerine onu güldürmek için türlü numaralar yapmaya can atan kişilerle karşılaşsınız. Svetlana'nın tecrübelerini dinleyelim: "Mesela bir bakka-lın yanına geçiyorsanız çocuğa şeker verirler, pazardaysanız meyve ikram ederler. Çocuk uçağa ağlarsa kimse öfkelenmez. Türkler, kendilerine yabancı bir çocuğa sarılıp öpebilirler. Bize biraz tuhaf geliyor, ama bu Türk kültürünün bir parçası. İnsanlar burada daha sıcakkanlı ve duygusal. Çocuklar için sevgi dolu bir ortam var Türkiye'de."

Lena Kir'dan
RBTH'ye özel

Muhsin Ertuğrul, 'Spartak' ve 'Tamilla' filmlerini SSCB'de çekti.